

СПОСОБИ ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ В ЯПОНІЇ

WAYS OF REFORMATION OF CONVICTED PERSONS IN JAPAN

Ткачова О.В., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Біла Ю.О., студентка V курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Мороз Р.Є., студентка V курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Виокремлено позиції науковців щодо необхідності виправлення засуджених під час відбування покарання. Встановлено, що категорія «виправлення особи» застосовується як у кримінальному, так у кримінально-виконавчому праві. Надано визначення поняття «виправлення засудженого», яке закріплене в законодавстві України. Під виправленням засудженого розуміється процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослужняної поведінки. Проведено аналіз цього поняття та виокремлено певні недоліки у його визначенні.

Встановлені цілі кримінально-виконавчого права щодо виправлення особи, яка відбуває покарання. Надана загальна характеристика пенітенціарної системи Японії. Описані умови утримання підозрюваної особи в поліцейських в'язницях Японії та зазначено його терміни. Зазначено, що ці терміни можуть бути неодноразово продовжені. Встановлено, що існують різні види установ, в яких утримується особа на різних етапах кримінального провадження в Японії. Зазначені види позбавлення волі, які існують в Японії, а саме: з примусовою працею, без примусової праці та кримінальний арешт. Встановлено, що найбільш поширеним видом є позбавлення волі з примусовою працею.

Зазначені умови праці засуджених в Японії. Виокремлено головну функцію грошової винагороди за працю засудженим. Зазначено, що така винагорода виплачується після звільнення засудженого. Проведено аналіз різноманітних способів виправлення засуджених в Японії. Пріоритетним засобом виправлення є праця засудженого, але важливим є те, що засоби впливу на засуджених є унікальними і залежать від особи засудженого. Встановлено, що одним із засобів впливу на засуджених є заборона спілкування з іншими засудженими. Вважається, що самотність та заборона спілкування з іншими засудженими є важливим психологічним фактором при виправленні особи. Також зазначені види позбавлення волі, які можуть бути застосовані до неповнолітніх в Японії. Встановлено, що в Японії важливими при вихованні особи є соціальні інститути, які постійно зміцнюються.

Ключові слова: виправлення та ресоціалізація засуджених, досвід зарубіжних країн, шляхи удосконалення, виховання, злочинність, адаптація, Японія.

The positions of scholars on the need to correct convicts while serving their sentences are highlighted. It is established that the category of "correction of the person" is used in both criminal and criminal-executive law. The definition of the concept of "correction of the convict" is enshrined in the legislation of Ukraine. Correction of a convict is understood as a process of positive changes that take place in his personality and create his readiness for self-directed law-abiding behavior. The analysis of this concept is carried out and certain shortcomings in its definition are singled out.

The goals of criminal executive law to correct a person serving a sentence have been established. The general characteristic of the penitentiary system of Japan is given. The conditions of detention of the suspect in the Japanese police prisons are described and its terms are indicated. It is noted that these terms may be repeatedly extended. It has been established that there are different types of institutions in which a person is detained at different stages of criminal proceedings in Japan. These types of imprisonment exist in Japan, namely: forced labor, non-forced labor and criminal arrest. It has been established that the most common type is imprisonment with forced labor.

The working conditions of convicts in Japan are mentioned. The main function of monetary remuneration for the work of convicts is highlighted. It is noted that such remuneration is paid after the release of the convict. An analysis of various ways of correcting convicts in Japan is given. The main method of correction is the work of the convict, but it is important that the methods of influencing the convicts are unique and depend on the person of the convict.

It has been established that one of the methods of influencing convicts is the prohibition of communication with other convicts. It is believed that loneliness and the prohibition of communication with other convicts is an important psychological factor in the correction of the person. There are also types of imprisonment that can be applied to minors in Japan. It is established that in Japan social institutions, which are constantly strengthening, are important in the upbringing of the individual.

Key words: correction and re-socialization of convicted persons, experience of foreign countries, ways of improvement, education, delinquency, adaptation, Japan.

В Кримінальному кодексі України чітко встановлені цілі покарання. У відповідності до статті 50 КК України, покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами [1].

В доктрині кримінально-виконавчого права майже всі науковці сходяться на тому, що головною метою для суспільства є саме виправлення засудженого. Тому що після відбування покарання особа має повернутись в соціум і адаптуватись до життя в ньому. «Виправлення» особи, яка вчинила злочин, визнають міжгалузєвою категорією, яка застосовується як у кримінальному, так і у кримінально-виконавчому праві. Однак єдине визначення поняття надане лише у статті 6 Кримінально-виконавчого кодексу України: під виправленням засудженого розуміється процес позитивних змін, які відбуваються в його

особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослужняної поведінки [2].

Аналізуючи вжиту лексику, можна констатувати, що термін «виправлення» у контексті якісних змін у характері злочинця – це усунення недоліків поведінки, криміногенної девіації, зробити кращим у соціально прийнятній мірі, перевиховати.

Апріорі зрозуміло, що кримінально-виконавче право не ставить за ціль докорінно змінити характер людини та викоринити всі недоліки шляхом покарання. Може йтися лише про коригування поведінкових патернів для формування правосвідомості та правослужняності шляхом впливу під час покарання державою в особі відповідних органів [3, с. 153]. Але досі триває дискусія, чи можливо взагалі ставити за мету покарання реальну зміну вже зрілої особистості чи досить тільки

демонстрації готовності до співпраці та сумлінного виконання обов'язків.

Поняття «виправлення», яке закріплене у статті 6 КВК України, запропоноване у досить обмеженому вигляді, не повною мірою характеризує дану динамічну категорію та викликає безліч запитань. Виправлення, що по суті є якісним процесом, не можна обмежити формулюванням досягненням позитивних змін.

Адже визначення, характеристика цих змін уже є суб'єктивною категорією, тому що неможливо встановити, чи відбулись ці зміни насправді, чи тільки продемонструвались. Окрім того, зміни не завжди будуть позитивними через різні особисті реакції засуджених, особливості взаємодії й інші, не менш важливі чинники [4, с. 190]. Можна припустити, що виправлення як мета кримінальної відповідальності полягає в реальній зміні особистості, тоді як виправлення як мета конкретного покарання – це лише зміна поведінки особи, можливо, навіть і без суттєвих змін особистості [5, с. 23].

Японська пенітенціарна система знаходиться у віданні Департаменту тюрем Міністерства юстиції (за аналогією з Бюро тюрем США), якому підпорядковані вісім тюремних округів, створених у найбільших центрах країни. У кожному окрузі Управління тюрем здійснює безпосереднє керівництво тюремними установами, що розташовані на підвідомчій території. Загалом у країні діють понад 70 тюрем (їх філій) для дорослих засуджених, 9 – для неповнолітніх, 114 виправних установ призначені для утримання підслідних. У кожному окрузі функціонують свої центри класифікації, які займаються розподілом засуджених за в'язницями з урахуванням їхнього віку, стану здоров'я, характеру скоєних злочинів, строку призначеного покарання та рекомендацій, які у відомчих актах Департаменту тюрем [6, с. 9].

Відразу після затримання злочинець (точніше, підозрюваний у скоєнні злочину) прямує до поліцейської в'язниці (Кейсацусе), де умови утримання вважаються спартанськими: йому надається місце в загальній камері, надається порядковий номер і залишається мінімум особистих речей. В цей час поліція та прокуратура зайняті пошуком та збиранням доказів. Відповідно до кримінально-процесуального законодавства на це відводиться 23 дні, але залежно від характеру злочину та результатів слідчих заходів фактичні терміни утримання підозрюваних у таких в'язницях часто неодноразово продовжуються.

Крім того, зустрічі підозрюваного з адвокатом та родичами всіяко обмежуються. Після того як справа передається до суду, обвинуваченого переводять до приміщення («будинок») попереднього ув'язнення, а після винесення судом обвинувального вироку засуджений спочатку прямує до класифікаційного центру, а потім безпосередньо у в'язницю (кеймусе), де він відбуватиме призначене покарання.

Кримінальне законодавство Японії передбачає як покарання три види позбавлення волі: з примусовою працею, безпримусовою праці та кримінальний арешт (для незначних злочинів – на строк до 30 днів). Позбавлення волі без примусової праці за останні 20 років застосовується дуже рідко; основним видом покарання, а також засобом виправлення та головною складовою режиму є позбавлення волі з примусовою працею.

Організація та умови тюремної праці регулюються загальними нормами законодавства про працю. При цьому грошова винагорода розглядається як заохочення та виплачується засудженому після звільнення. Праця засуджених, крім усього іншого, частково заповнює витрати на утримання самих тюрем, тому, незважаючи на економічні труднощі, влада намагається максимально забезпечити тюремні майстерні замовленнями на ремонт чи випуск відповідної продукції [6, с. 10].

Відповідно до встановлених правил робочий день у в'язницях складає не менше 6,5 годин, перерва на обід – не більше 15 хвилин, по території дозволено пересуватися тільки строем, мовчки і дивлячись строго в потилицю попереду; тривалих побачень із дружинами не передбачено, на розмову з родичами та адвокатами дається не більше 30 хвилин; число листів, що відправляються, обмежено (витрати на листування оплачує сам засуджений).

При цьому найважчим у психологічному плані є категорична заборона на розмови з сусідами у їдальнях, на переходах, у майстернях тощо. Тюремна адміністрація переконана, що самотність та заборона спілкування з іншими засудженими сприяють тому, щоб вони осмислили свою минуле та майбутнє життя. Але, звичайно, особливо суворими є умови відбування покарання у в'язницях для засуджених до страти та довічного ув'язнення. Тюремна влада Японії виправдовує жорсткі умови відбування покарання тим, що, на відміну від в'язниць в інших країнах, в їхніх виправних установах немає навіть спроб вчинити злочин, немає насильства, бійок, побоїв і знущань ні з боку персоналу, ні серед засуджених. Вони переконані, що такий режим також сприяє виправленню засуджених [6, с. 9].

Пріоритетними засобами виправлення в тюрмах вважається праця ув'язнених. Виховний вплив на засудженого суворо індивідуалізований (залежно від злочинної біографії, строку позбавлення волі).

Так, наприклад, в 2020 році Міністерство юстиції Японії створило групу для вивчення нових способів управління в'язницями та в'язницями для неповнолітніх, щоб сприяти розумінню громадськістю виправних установ та полегшити для ув'язнених повернення у суспільство після ув'язнення. Одна з ідей групи полягає в тому, щоб найняти колишніх ув'язнених для подачі їжі в їдальнях, де використовують сільськогосподарську продукцію, вирощену у виправних установах.

Інший план передбачає проведення заходів типу «тюремного свята», де громадяни зможуть спробувати їжу, яку вживають ув'язнені, та виконувати роботу, яку вони виконують. Третя ініціатива полягає в тому, щоб наймати неповнолітніх для виконання легких робіт, таких як прогулянки із собаками та садівництво [7].

За японським законодавством, до неповнолітніх застосовується три види позбавлення волі: арешт, тюремне ув'язнення, каторга. Неповнолітні японці віком 14–16 років підлягають юрисдикції Сімейних судів, що можуть направити їх до спеціальних виправних установ. Лише за вчинення особливо тяжких злочинів ця категорія неповнолітніх підлягає відповідальності за загальними правилами, нарівні з дорослими, і до них може бути застосовано позбавлення волі. Ув'язнення неповнолітніх відбувають у спеціальних арештних домах чи у спеціально призначеному відділенні тюрем. Особи, які досягли повноліття, утримуються окремо від неповнолітніх [8, с. 165].

Без перебільшення можна сказати, що у своїй антидевіантній політиці Японія, насамперед, покладається на такі соціальні інститути, як школа, сім'я, групи однолітків. Видається помітною відповідальність держави як за якість шкільної освіти, так і контроль над діяльністю школи щодо забезпечення виховання підростаючого покоління, його інтеграцію в сучасне японське суспільство, зміцнення моральності та моралі в молодіжному середовищі. Слід зазначити, що система виховання неповнолітніх у Японії споконвіків будувалася на східних національних традиціях, де наріжним каменем ставилося шанування батьків, сім'ї, громади, колективу, суспільні інтереси та благо країни (імператора). Саме тому Японія має один із найнижчих серед розвинених країн світу рівнів підліткової злочинності [9, с. 2].

Отже, основним видом покарання, а також засобом виправлення та головною складовою режиму в Японії

є позбавлення волі з примусовою працею. Позбавлення волі без примусової праці за останні 20 років в Японії майже не застосовується, що дає підстави стверджувати, що виправлення та ресоціалізація засудженого в Японії здійснюється в основному через залучення останнього до праці. В Японії діють досить жорсткі умови відбування

покарання, влада Японії пояснює це тим, що через такі жорсткі умови на відміну від в'язниць в інших країнах, в їх виправних установах немає навіть спроб вчинити злочин, немає насильства, бійок, побоїв і знущань ні з боку персоналу, ні серед засуджених, а такий режим також сприяє виправленню засуджених.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України від 17 березня 2020 р. № 530–ІХ / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 10.05.2022).
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 19 грудня 2019 р. № 409–ІХ / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 10.05.2022)
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
4. Романов М.В. Виправлення засуджених до позбавлення волі як результат діяльності системи виконання кримінальних покарань. *Проблеми злочинності : республіканський міжвідомчий науковий збірник* / відп. ред. В.Я. Тацій. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2008. Вип. 9. С. 190–198.
5. Кудрявцев В.Н. Генезис преступления : монография. Москва : Форум-Инфра-М, 1998. 216 с.
6. Квашиш В. Е. Исполнение наказания в Японии (сравнительно-правовые аспекты). *Уголовное право и криминология. Вестник Краснодарского университета МВД России*. № 2(44). 2019. С. 8–13. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolnenie-nakazaniya-v-yaponii-sravnitelno-pravovye-aspekty/viewer> (дата звернення: 10.05.2022).
7. В Японии создают группу для изучения новых способов управления тюрьмами и социальной реабилитации заключённых. URL: <https://www.nippon.com/ru/news/yjj2019061000726/> (дата звернення: 10.05.2022).
8. Стадник В.В. Виконання покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2017. 262 с. (дата звернення: 10.05.2022).
9. Кутелов М.Ю. Досвід США, Франції та Японії щодо виправлення та ресоціалізації засуджених неповнолітніх. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/64-1.pdf> (дата звернення: 10.05.2022).